

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ
АНГЛОМОВНОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ПРОПОВІДІ**

Масалова Т.М.

*Аспірантка кафедри англійської мови та методики її викладання,
Херсонський державний університет*

**LINGUISTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF THE STUDY OF
ENGLISH PROTESTANT SERMON**

Masalova T.M.

*Post-graduate student of the department of the English language
and methods of its teaching
Kherson State University*

Анотація: *У статті уточнено зміст понять комунікативна мета та комунікативна стратегія; проаналізовано лінгвопрагматичний та когнітивний підходи до розуміння комунікативної стратегії; розглянуто різні класифікації комунікативних стратегій релігійного дискурсу; визначено й охарактеризовано комунікативну мету, стратегію та тактики англомовних протестантських проповідей.*

Abstract: *The article clarifies the content of the concepts of communicative aim and communicative strategy. Linguistic, pragmatic and cognitive approaches to revealing the sense of the communicative strategy are analyzed. Various classifications of communicative strategies of religious discourse are studied. The communicative aim, strategy and tactics of English protestant sermons are defined and described.*

Ключові слова: *англомовна протестантська проповідь, комунікативна мета, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.*

Key words: *English protestant sermon, communicative aim, communicative strategy, communicative tactics.*

У межах антропоцентричної парадигми комунікативна взаємодія має стратегічний характер, а отже особливої важливості набуває вивчення стратегічної організації текстів, що функціують у тих типах дискурсу, в яких чітко виражена орієнтованість на потенційного адресата.

Дослідженню питань стратегічної організації текстів релігійного дискурсу та окремих його жанрів присвячені роботи К.В. Бобирьової, М.П. Ділай, В.І. Карасика, М.В. Крилової, М.С. Смирнової, проте виділення комунікативної мети, стратегії та тактик протестантської проповіді потребує уточнення.

Комунікативна діяльність визначається комунікативною метою. Мета комунікації – це ідеальний усвідомлений образ майбутнього результату комунікативної діяльності, на досягнення якого спрямована активність людини [5, с. 74]. Комунікативна мета є запланованим стратегічним результатом, на який націлена комунікативна діяльність; вона визначає перебіг спілкування та взаємодію комунікантів.

Реалізації комунікативної мети підпорядковується певна стратегія мовця. У ряді наукових робіт використано різну термінологію щодо поняття стратегії, а саме: мовленнєва стратегія (О.С. Іссерс, С.А. Сухих), дискурсивна стратегія (Л.Р. Безугла, Т.А. ван Дейк, І.Є. Фролова, І.С. Шевченко), комунікативна стратегія (В.С. Виноградов, Г.Г. Почепцов). У нашому дослідженні ми віддаємо перевагу останньому терміну. Розглянемо лінгвопрагматичний та когнітивний підходи до визначення поняття комунікативної стратегії.

І.В. Труфанова з позиції лінгвопрагматичного підходу під стратегією розуміє «сукупність мовних дій» [13, с. 58]. На думку Ф.С. Бацевича, комунікативна стратегія є «оптимальним втіленням інтенцій мовця з метою досягнення конкретних цілей спілкування, що реалізується через вибір дієвих кроків спілкування, їх гнучкою видозміною в кожній конкретній ситуації» [1, с. 133]. Т.В. Кіреєва визначає комунікативну стратегію у прагматичному аспекті як генеральний план із чітко визначеною метою, що розуміється як когнітивно-мовленнєвий конструкт мовної особистості, що містить уявлення про риторичну

мету певного мовленнєвого вчинку і має комплексну лінгвориторичну природу. Останнє передбачає осмислення продуцентом дискурсу світоглядних концептів на рівні відбору матеріалу, обумовлене моральними принципами, що реалізують авторську інтенцію і втілене у неповторній організації матеріалу силою емоційно-експресивно забарвленого вольового імпульсу за допомогою необхідних у певному конкретному випадку семіотичних одиниць на етапі мовного вираження [8, с. 10].

У межах когнітивного підходу комунікативна стратегія розглядається як когнітивний план спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне рішення комунікативних завдань мовця в умовах браку інформації про дії партнера [6, с. 100]. Комунікативна стратегія виступає як засіб зміни світобачення та моделі світу співрозмовника, трансформації його концептуальної свідомості мовними засобами [6, с. 102].

На думку С.О. Сухіх, мовець, сформулювавши певну мету, під час спілкування намагається спрямувати релевантні інтелектуальні та емоційні процеси адресата (його інтереси, оцінки, роздуми) так, щоб ті змусили адресата вчинити потрібну для мовця дію [12, с. 39–40]. При цьому вплив на партнера по комунікації спрямований на певні аспекти його когнітивної системи, від яких залежить прийняття рішення: знання, уявлення, оцінки, бажання. Ефективність комунікації проявляється у впливі одного з комунікантів на модель світосприйняття іншого [5, с. 58]. Кінцева мета будь-якої комунікативної стратегії – корекція моделі світу адресата [11, с. 64].

Л.Р. Безугла під комунікативною стратегією комуніканта розуміє когнітивно-прагматичну програму спілкування, яка ґрунтується на його мотивах і передбачає розподіл реалізації комунікативних актів у дискурсі [2, с. 35]. За Т.А. ван Дейком, дискурсивна стратегія визначається як «ознака когнітивних планів, які являють собою загальну організацію певної послідовності комунікативних дій і включають ціль або цілі взаємодії, реалізація яких передбачає декілька способів, вибір яких регулюється дискурсивною стратегією» [4, с. 272].

Незалежно від напрямку дослідження, поняття *стратегія* характеризується цілеспрямованістю, системністю, прогнозованістю, визначальним впливом на зовнішнє (риторико-композиційне) та внутрішнє (семантичне, лексико-стилістичне та синтаксичне) оформлення тексту [5, с. 16].

Згідно з О.С. Іссерс, основною метою опису стратегій є виділення типових тактик, які реалізують ту чи іншу стратегію [6, с. 111]. Стратегія і тактика співвідносяться як загальне і часткове, рід і вид: тактика являє собою конкретну реалізацію стратегії на певному етапі комунікації, набір мовленнєвих прийомів реалізації стратегічного задуму [11, с. 68]. Співвідношення між комунікативною тактикою та мовленнєвим прийомом асиметричне. Це означає, що, з одного боку, один і той самий прийом може підпорядковуватися різним тактикам, з іншого боку, одна тактика може бути вербалізована за допомогою різних прийомів [5, с. 79].

Критико-аналітичний аналіз лінгвістичних праць щодо таксономії комунікативних стратегій дозволяє стверджувати про їхнє розгалуження. Наприклад, стратегії й тактики класифікуються за критерієм сфери спілкування [6], розмежовуються кооперативні й некооперативні [1, с. 119], глобальні й локальні [4, с. 274, 277], основні (когнітивні) та допоміжні (прагматичні, діалогічні та риторичні) [6, с. 105], презентаційні, маніпулятивні, конвенційні стратегії [10].

Дослідники стратегічної природи релігійного дискурсу найчастіше звертаються до загальноприйнятих класифікацій стратегій, а також виокремлюють стратегії, властиві тільки певному жанру дискурсу, зокрема проповіді [11, с. 80].

В.І. Карасик зазначає, що стратегії релігійного дискурсу визначаються його цілями та реалізуються у конкретних жанрових формах, зокрема у проповіді. До основних цілей релігійного дискурсу, які уточнюють його головну ціль – привернути людину до Бога, належать такі: 1) отримати підтримку від Бога; 2) очистити душу; 3) закликати ближніх до віри та покаяння; 4) утвердити вірних у вірі та добродійстві; 5) роз'яснити віровчення; 6) усвідомити через

ритуал свою приналежність до певної конфесії [7, с. 18]. Відповідно, В.І. Карасик виділяє у релігійному дискурсі такі стратегії: молитовну, сповідальну, заклику, утвердження, роз'яснення та обрядову. У проповіді реалізуються стратегії заклику, утвердження та роз'яснення [7].

К.В. Бобирьова серед стратегій релігійного дискурсу виділяє загальнодискурсивні (організуючі та об'єднуючі) та виокремлюючі стратегії. До організуючих стратегій, які властиві будь-якому дискурсу безвідносно типу і тональності комунікації, характеру взаємин комунікантів, автор відносить комунікативну стратегію, яка спрямована на встановлення контакту і власне процес комунікації в межах будь-якого інтерперсонального дискурсу, а також власне організуючу стратегію, яка полягає у проведенні спільних дій учасників спілкування з організації процесу комунікації [3, с. 317-319]. До об'єднуючих стратегій, які є загальними для релігійного дискурсу з іншими типами спілкування, але мають в цьому типі комунікації ряд особливостей, К.В. Бобирьова, услід за В.І. Карасиком, відносить пояснювальну, оцінювальну, контролюючу, сприяючу, закличну і стверджувальну стратегії [3, с. 323-328]. До виокремлюючих стратегій, які характерні для даного типу дискурсу, утворюють його специфіку і виділяють серед інших типів спілкування, належать молитовна, сповідальна й обрядова [3, с. 319-323]. Серед стратегій, що реалізуються у жанрі проповіді, основними є комунікативна, організуюча та пояснювальна, у той час як оцінювальна, контролююча, заклична, стверджувальна на обрядова стратегії у тексті проповіді є допоміжними [3, с. 329].

Типологія стратегій мовленнєвого впливу в дискурсі англомовного протестантизму, запропонована М.В. Криловою, передбачає виокремлення презентаційних, маніпулятивних, конвенційних, інтеграційних, алієнаційних й агональних стратегій [9, с. 166].

М.С. Смирнова, досліджуючи проповідь у релігійному православному дискурсі на матеріалі української, російської, англійської та грецької мов, для опису стратегічних параметрів православної проповіді послуговується концепцією Т.А. ван Дейка та класифікацією К.О. Бобирьової. Авторка

виокремлює глобальну стратегію – фідейстичну [11, с. 81], яка підпорядковується стратегічній меті проповідника – привести до православної віри та змінити світогляд мирянина відповідно до догматів та канонів православної доктрини й, передовсім, моделі його поведінки [11, с. 203]. Дослідниця наголошує на відмінності православного дискурсу від інших видів релігійного дискурсу, де ключовими стратегіями виступають переважно маніпуляція та персуасивність, а інколи і відкрита пропаганда [11, с. 82]. Локальні стратегії М.С. Смирнова поділяє на дві групи: загальні, які властиві різним жанровим зразкам релігійного дискурсу (стратегію нарації, контактуючу, інформувальну, пояснювальну, закличну, стверджувальну й оцінювальну стратегії) та спеціальні, що реалізуються безпосередньо в жанрі православної проповіді (фасцинаційну, обрядову, молитовну, сповідальну стратегії та стратегію релігійної ідентифікації) [11, с. 84]. На основі проведеного аналізу М.С. Смирнова вказує, що інформувальна, молитовна та заклична стратегії є домінуючими у православній проповіді ХХ століття [11, с. 197].

Що стосується англомовної протестантської проповіді, під якою ми розуміємо імперативний мовленнєвий жанр у межах релігійного дискурсу, що актуалізується за допомогою специфічних мовних та мовленнєвих засобів, характеризується асиметричністю статусних відносин між адресатом й адресантом та зверненням до біблійних і світських подій, то її комунікативною метою ми визначаємо зміну поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини, що віддзеркалюється у використанні стратегії маніпулювання.

Услід за М.П. Ділай, визначальним параметром стратегічності комунікації у межах англомовної протестантської проповіді ми вважаємо наявність у її структурі макростратегії маніпулювання та системи тактик її реалізації, які втілюються у тексті протестантської проповіді певними засобами мовного коду [5, с. 40]. В англомовних протестантських проповідях нами виокремлено такі комунікативні тактики:

1) *Комунікативна тактика самоідентифікації* має на меті відокремити сакральний та профанний світ, відмежувати релігійний простір протестантського дискурсу від інших світоглядних позицій. В основі цієї тактики лежить архетипна бінарна опозиція *свій :: чужий*, наприклад: *You especially have now an extraordinary opportunity; but if you neglect it, it will soon be with you as with those persons who spent all the precious days of youth in sin, and are now come to such a dreadful pass in blindness and hardness* [14].

2) *Оцінювальна комунікативна тактика* спрямована на формування у реципієнтів певного сценарію соціальної взаємодії, шкали життєвих цінностей, переконань та орієнтирів у відповідності до доктрини протестантизму, наприклад: *But the foolish children of men miserably delude themselves in their own schemes, and in confidence in their own strength and wisdom; they trust to nothing but a shadow* [14].

3) *Інформуюча комунікативна тактика* полягає у повідомленні слухачам засад релігійного віровчення, принципів релігійної моралі, наприклад: *Sin is the ruin and misery of the soul; it is destructive in its nature...* [14].

4) *Пояснювальна комунікативна тактика* орієнтована на розтлумачення реципієнтам окремих тез проповіді, суті релігійного віровчення та формування у пастви певної системи цінностей, наприклад: *The observation from the words that I would now insist upon is this. "There is nothing that keeps wicked men at any one moment out of hell, but the mere pleasure of God." By the mere pleasure of God, I mean his sovereign pleasure, his arbitrary will, restrained by no obligation, hindered by no manner of difficulty...* [14].

5) *Заклична комунікативна тактика* спрямована на досягнення готовності реципієнтів виконувати настанови проповідника, наприклад: *Therefore, let everyone that is out of Christ, now awake and fly from the wrath to come* [14].

6) *Фасцинаційна комунікативна тактика* передбачає вплив на реципієнта, минаючи критичну свідомість, наприклад: *The bow of God's wrath is bent, and the arrow made ready on the string, and justice bends the arrow at your heart, and strains the bow, and it is nothing but the mere pleasure of God, and that of an angry God,*

without any promise or obligation at all, that keeps the arrow one moment from being made drunk with your blood [14].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що комунікативна стратегія, тактики і їх мовленнєва реалізація слугують досягненню комунікативної мети та проміжних цілей проповідника. Комунікативній меті англомовної протестантської проповіді, а саме зміні поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини, підпорядкована стратегія маніпулювання, яка у свою чергу реалізується за допомогою використання оцінювальної, інформуючої, пояснювальної, закличної, фасцинаційної комунікативних тактик і комунікативної тактики самоідентифікації.

Перспективним убачаємо вивчення лінгвостилістичних особливостей втілення стратегії маніпулювання в текстах протестантської проповіді в діяхронічному аспекті.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Безугла Л.Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі : [монографія] / Л.Р. Безугла, І.О. Романченко. – Харків : ФОП Лисенко І.Б., 2013. – 182 с.
3. Бобырева Е.В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, языковые характеристики : [монографія] / Е.В. Бобырева. – Волгоград : Перемена, 2007. – 385 с.
4. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Т.А. ван Дейк ; пер. с англ. ; сост. В.В. Петрова ; под ред. В.И. Герасимова. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.

5. Ділай М.П. Лінгвопрагматика англійських протестантських проповідей [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Маріанна Петрівна Ділай. – Львів, 2012. – 290 с.
6. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи [Текст] / О.С. Иссерс. – М. : КомКнига, 2006. – 288 с.
7. Карасик В.И. Ритуальный дискурс [Текст] / В.И. Карасик // Жанры речи : сб. науч. статей. – Саратов : Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 2002. – Вып. 3. – С. 157 – 171.
8. Киреева Т.В. Документально-художественный синтез как дискурсивная стратегия литературной личности: лингвориторический подход (А.И. Солженицын, «Архипелаг ГУЛаг») : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Татьяна Витальевна Киреева. – Нальчик, 2012. – 23 с.
9. Крылова М.В. Стратегии речевого воздействия в дискурсе англоязычного протестантизма [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Марина Викторовна Крылова. – Волгоград, 2013. – 224 с.
10. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса / А.В. Олянич. – М. : Гнозис, 2007. – 407 с.
11. Смирнова М.С. Проповідь у релігійному православному дискурсі ХХ століття: лінгвопрагматичний аспект [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Марія Сергіївна Смирнова. – Маріуполь, 2016. – 271 с.
12. Сухих С.А. Речевые интеракции и стратегии [Текст] / С.А. Сухих // Языковое общение и его единицы : межвуз. сб. науч. тр. – Калинин : Калининский гос. ун-т, 1986. – С. 71–77.
13. Труфанова И.В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика / И.В. Труфанова // Филол. науки : сб. науч. ст. – Ростов-на-Дону : РГУ, 2001. – №3. – С. 56–65.
14. Edwards J. Sinners in the Hands of an Angry God [Електронний ресурс] / Johnathan Edwards. – <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1053&context=etas>